

Uwaga jako źródło motywacji do aktywności działania dziecka z autyzmem

Autyzm- to całościowe, rozległe zaburzenie rozwoju wpływające na przebieg różnych procesów i znacznie ograniczające możliwości samodzielnego życia bez opieki innych ludzi. Przy diagnozowaniu tego zaburzenia bierze się pod uwagę jakościowe nieprawidłowości interakcji społecznych i wzorce porozumiewania się oraz ograniczony, stereotypowy, powtarzający się repertuar zainteresowań i aktywności. Pomimo wielu terminów dotyczących tego zagadnienia nadal ciężko jest określić istotę, przyczyny oraz granicę autyzmu.

Istnieje natomiast szereg pozycji, w których znajdziemy wskazówki jak z dzieckiem z autyzmem postępować, gdyż potrzeba odpowiedniego, specjalnie dostosowanego postępowania, jest niezaprzeczalnym faktem. Szczególne miejsce wśród tych wyznaczników zajmuje uwaga, która stanowi największe źródło motywacji dziecka do aktywności działania. Uwaga pozwala nam spostrzegać tylko część bodźców oraz przypomina tylko część wcześniej zakodowanych informacji. Podstawowymi funkcjami uwagi jest: selektywność, która rozdziela odbierane informacji na te przydatne i te mniej przydatne, ukierunkowanie procesów poznawczych, które nie tylko oddzielają informacje ważne od nieważnych, ale poszukują również informacje przydatne w czasie trwania problemów oraz funkcję wiążącą się z określeniem zasobów potrzebnych do wykonywania danej czynności. Wspomnianą wyżej uwagę stosujemy, w momencie dążenia do wywołania odpowiedniego zachowania u dziecka. Okazuje się, że posługiwanie się nią w codziennym życiu jest elementem zwiększającym jak i podtrzymującym zachowanie. Odnosi się to zarówno do zachowań pożądanых, jak i niepożądanых. **Niestety, wielu ludzi wykorzystuje uwagę i aprobatę w sposób przypadkowy i niesystematyczny, a co gorsza odnosi się tylko do zachowań negatywnych.**

Znaczna część dzieci z autyzmem zachowuje się w określony sposób. Na takiego typu zachowanie można wpłynąć poprzez zastosowanie warunkowania sprawczego. Jest to forma uczenia się, w której prawdopodobieństwo reakcji zmienia się pod wpływem konsekwencji, czyli bodźców, które następują po tej reakcji w postaci konsekwencji i nagrody. Do powszechnie używanych nagród należą pieniądze, pochwała, pokarm. A ich przeciwnością jest utrata przywilejów. Nagroda to bodziec, który następuje po reakcji i zwiększa jego siłę. To on zmienia lub podtrzymuje zachowanie. Może on być wyuczony, a nie zdeterminowany biologicznie, może być czynnością, a nie przedmiotem. Zaś pokarm, uśmiech, pochwała oraz zainteresowanie jest dla ucznia pozytywnym wzmocnieniem, następującym po danej reakcji, co daje możliwość jej ponownego wystąpienia.

Występują dwa rodzaje sytuacji uczenia się, w których znajduje się wzmocnienie negatywne. Jest to warunkowanie ucieczki i warunkowanie unikania. W warunkowaniu ucieczki dziecko uczy się reakcji, która powoduje ustanie działania awersyjnego bodźca. Zgłoszenie nieprzygotowania podczas zapytania przez nauczyciela jest często podawanym przykładem warunkowania ucieczki. Uczysz się używać nieprzygotowania, aby uciec od działających awersyjnych bodźców – ocena niedostateczna. Poprzez warunkowanie unikania dziecko uczy się reakcji, które pozwolą mu zapobiec awersyjnym bodźcom, zanim się pojawi. Przypuśćmy, że dziecko posiada zegarek, który dźwięczy, gdy nie wykona danej czynności. Dźwięk dla ucznia autystycznego często jest negatywnym odczuciem. Zatem, po paru próbach, uczeń będzie pamiętał o wykonaniu danej czynności, żeby uniknąć przykrego, awersyjnego dźwięku.

Zauważenie momentu, w którym uczeń wykonuje daną czynność, pozwoli nam na okazanie mu zainteresowania poprzez zastosowanie aprobaty. Aby uzyskać większą liczbę zachowań pożądanых ważne jest określenie, jakie zachowanie chcemy wzmocnić u naszego dziecka. Biorąc pod uwagę specyfikę procedury zmierzającej do zwiększenia zachowania, ważne będzie koncentrowanie się na tych postawach, które chcemy wzmocnić. Początkowo, może się to wydawać trudne, ponieważ bardziej widoczne są zachowania będące przyczyną problemów, wywołujące irytację, niż te, które chcemy wspierać. W poszczególnych przypadkach nagły wzrost występowania zachowania pożądanego znajduje miejsce w obniżeniu się intensywności zachowania niepożądanego. Po ustaleniu poziomu występowania zachowania ważne jest określenie jego częstotliwości oraz celu danej zmiany. Po określeniu zachowania, które chcemy doskonalić, ważne jest zorientowanie się na jakim poziomie będzie stosowany rodzaj uwagi i aprobaty. W celu rozwijania pozytywnych zachowań w czasie pracy i zabawy z małym dzieckiem zastosujemy poklepywanie, dotykanie i uciski. Jednak w momencie użycia takiej aprobaty należy zwrócić uwagę, na to, że może ona zostać źle zinterpretowana przez innych ludzi. Dlatego bardzo ważne jest, aby zwroty lub słowa różniły się w zależności, od osób do których je kierujemy. Posługiwanie się różnorodnymi pochwałami w kierunku do dzieci, będzie odbiciem naszej szczerości i prawdomówności. Przyznane pochwały mogą mieć charakter publiczny bądź osobisty. Wszystkie okazane dzieciom pochwały muszą być precyzyjne i odpowiednie do zachowania, które wykonują. Użycie jej podczas zadania może przynieść pozytywny skutek wtedy, gdy osoba wyrażająca aprobatę mówi w sposób szczerzy to co myśli. W sytuacji, gdy występuje mała liczba przejawów pozytywnego zachowania mamy do wyboru dwie alternatywy. Pierwsza odwołuje się do szczegółowej obserwacji i w momencie pojawienia się

zachowania nauczyciel, rodzic daje dziecku nawet małą ilość aprobaty i systematycznej uwagi. Czasami rezultaty są niezwykle. Kiedy osoba obserwująca koncentruje się na znalezieniu zachowania pozytywnego, mniejszą uwagę przywiązuje do negatywnych zachowań, zauważając wówczas więcej pozytywów, niż spodziewalibyśmy się wcześniej. Warto pamiętać, że można nagradzać i kierować swoją uwagę na nawet najmniejsze przejawy zachowania, po to by pomóc dziecku osiągnąć właściwy kierunek. Niekiedy uczeń wymaga omówienia prawidłowego wyglądu pracy. W tym wypadku istotne jest użycie wypowiedzi w formie słownej lub pokazu, jak i udzielenie od razu aprobaty, nawet w przypadku pomocy. Aby osiągnąć tego typu zachowanie konieczne jest spojrzenie na osobę wykonującą działanie, przybliżenie się do niej, udzielenie specyficznego komentarza i uśmiechnięcie się. Na początku częste użycie uwagi i aprobaty wydaje się być dobrym rozwiązaniem wobec zachowania, które chcemy usprawniać. Pomimo to z chwilą poznania zachowania, można je systematyzować przez udzielenie mniejszej uwagi. Rodzic czy nauczyciel stopniowo wydłuża swoją nieobecność od 2 do 4 min, po czym wraca do dziecka. **Należy pamiętać, że zmniejszenie uwagi i aprobaty względem ucznia może przyczynić się do wygaśnięcia zachowania już utrwalonego. Zatem ważne jest kontynuowanie wzmocnienia od razu po uchwyceniu zachowania poprawnego.**

Aleksandra Galczyńska

Bibliografia:

1. Hall R. V, Hall M. L. 2000. *Jak stosować systematyczną uwagę i aprobatę. Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym*, Gdańsk.
2. *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*. 2000. Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne "Vesalius" Instytut Psychiatrii, Warszawa.
3. Pisula E. *Małe dziecko z autyzmem*. 2005. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
4. Strelau J. (red.). 2000. *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 2. Psychologia ogólna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
5. Zimbardo P. G, Jonson R.L, Mccann V. 2011. *Psychologia. Kluczowe koncepcje, Tom 2*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
6. Zimbardo P.G, Gerrig R.J. 2012. *Psychologia i życie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.